

ANDRZEJ GRZYWACZ

Uczczenie 100. rocznicy śmierci Henryka Strzeleckiego na Ukrainie przez delegację Polskiego Towarzystwa Leśnego

Celebrating the 100th anniversary of the death of Henryk Strzelecki
by the delegates of the Polish Forest Society in Ukraine

Abstract. It is a report on a visit of 90 delegates of the Polish Forest Society in Ukraine. The delegates took part in the celebrations connected with the 100th death anniversary of Henryk Strzelecki (1819-1901), an outstanding Polish forester, the initiator and director of the National School of Forestry in Lviv, the founder of the Galician (Polish) Forest Society. The tomb of H. Strzelecki had been renewed from the collected funds. Both Polish and Ukrainian foresters took part in the celebrations.

Key words: Henryk Strzelecki, National School of Forestry, history of Polish Forest Society, co-operation of Polish and Ukrainian foresters

W dniach 9-13 maja 2002 r. przebywała na Ukrainie ponad 90-osobowa delegacja Polskiego Towarzystwa Leśnego, reprezentująca wszystkie oddziały terenowe. Głównym celem pobytu było uczczenie pamięci Henryka Strzeleckiego, założyciela Galicyjskiego (Polskiego) Towarzystwa Leśnego, w 100 rocznicę Jego śmierci.

Wyjazd i pobyt we Lwowie był zwieńczeniem wcześniejszych przygotowań i zbiórki funduszy na renowację zniszczonego i zaniedbanego nagrobka, wykonania prac konserwatorskich (kamieniarskich, malarskich, oczyszczenia terenu wokół grobu, wywóz śmieci, wykonanie i instalacja drewnianych schodów) na Cmentarzu Łyczakowskim, nawiązanie kontaktów z władzami Związku Leśników Ukrainy, ustalenie programu pobytu, zorganizowanie noclegów i wyżywienia dla tak dużej delegacji. Wyjazd odbył się na koszt własny. Chętnych do uczestnictwa było więcej niż miejsc w dwóch autokarach.

W trakcie pobytu na Ukrainie zwiedziliśmy miejsca związane z życiem i działalnością Henryka Strzeleckiego. Byliśmy w Lasach Radziechowskich i Łopatyńskich, lasach miasta

Lwowa (część z nich stanowi obecnie parki), w historycznym budynku Krajowej Szkoły Gospodarstwa Lasowego (w którym teraz mieści się Katedra Ekologii Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Leśno-Technicznego przy ulicy Iwana Franki). Zwiedzaliśmy wraz z polskimi przewodnikami wspaniałe zabytki Lwowa i Żółkwi. We Lwowie zwiedziliśmy Ratusz, Katedrę Łacińską i Kaplicę Boimów, zespół Uspieńskiej cerkwi, kościoły: Dominikanów, Karmelitów, Bernardynów, Basztę Prochową i Arsenal Miejski, Katedrę Ormiańską, Teatr Opery, Cerkiew i Klasztor św. Onufrego, liczne pałace, Park Stryjski, Górę Zamkową, Katedrę greko-katolicką św. Jury, Pomnik A. Mickiewicza, Pomnik T. Szewczenki, Muzeum Miasta Lwowa, Bibliotekę im. W. Stefanyka (dawne Ossolineum), widzieliśmy budynki uniwersytetu, politechniki, dworca kolejowego i inne. Zwiedziliśmy również zabytki Żółkwi. Wysłuchaliśmy koncertu muzyki organowej i śpiewu w wykonaniu znakomitych artystów ukraińskich.

Najważniejszym dniem pobytu była niedziela 12 maja. Uczestniczyliśmy w mszy świętej zamówionej przez nas w intencji śp. Henryka Strzeleckiego, w Katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Słowo wstępne przed mszą (na prośbę proboszcza) do licznie zgromadzonych wiernych wygłosił przewodniczący Zarządu Głównego PTL, w którym wyjaśnił cel pobytu leśników polskich we Lwowie oraz przedstawił sylwetkę Henryka Strzeleckiego. Wszystkie teksty lekcji oraz intencje mszalne wygłosili leśnicy w mundurach. Po uroczystej mszy pojechaliśmy z wieńcem i wiązkami kwiatów na grób Henryka Strzeleckiego na Cmentarz Łyczakowski. Przed cmentarzem czekała na nas około 20 osobowa delegacja leśników ukraińskich na czele z wiceprzewodniczącym Związku Leśników Ukrainy W. Andrusyszynem z Kijowa, przewodniczącym oddziału lwowskiego S. Brykiem i dyrektorem Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie S. Dejnęką. We wspólnej kolumnie wyruszyliśmy do kwatery 18. na grób Henryka Strzeleckiego. Po poświęceniu odnowionego grobu przez księdza i krótkiej modlitwie, głos zabrał przewodniczący ZG PTL **prof. Andrzej Grzywacz**, który powiedział:

W ten piękny, majowy, słoneczny dzień spotkaliśmy się we Lwowie, na Cmentarzu Łyczakowskim, aby uczcić pamięć Henryka Strzeleckiego w 100 rocznicę śmierci. Po raz pierwszy jesteście tu razem – delegacja Polskiego Towarzystwa leśnego i przedstawiciele Towarzystwa Leśników Ukrainy. Jestem przekonany, że jest to doniosłe wydarzenie, ważna data w historii naszych towarzystw. Proszę pozwolić, że przypomnę postać i znaczenie działalności Henryka Strzeleckiego dla polskiego i ukraińskiego leśnictwa.

Urodził się On 14 lipca 1819 r. w Dobrotworze, w rodzinie polskiej, na terenach leżących według ówczesnego nazewnictwa w Małopolsce Wschodniej, w Galicji, zaborczo zaanektowanej przez Cesarstwo Austro-Węgierskie. Szkołę realną, a następnie w 1838 r. Akademię Handlową ukończył w Krakowie. Po jej ukończeniu powrócił w rodzinne strony, gdzie jako leśnik z powołania, a nie z formalnego wykształcenia rozpoczął praktykę w Lasach Radziechowskich. Po trzech latach pracy, w 1841 r. złożył egzamin na leśniczego, a następnie w 1846 r., mając zaledwie 27 lat zostaje nadleśniczym w rozległych Lasach Łopatyńskich, należących do Adama Zamoyskiego. W 1855 r. zdał z odznaczeniem egzamin rządowy, galicyjski na samoistnego gospodarza lasowego, był pierwszym, który składał taki egzamin po polsku, a nie po niemiecku. Po uzyskaniu tego tytułu, upoważniającego do samodzielnego i odpowiedzialnego prowadzenia gospodarstwa leśnego, objął zarząd Lasów Krasiczyńskich, należących do Leona Sapiehy. W 1864 r. powierzono Mu kierownictwo

lasów będących własnością miasta Lwowa, opiekował się nimi przez 10 lat. Zmarł w wieku 82 lat, 16 lipca 1901 r.

Henryk Strzelecki był genialnym leśnikiem samoukiem, który posiadał wyjątkowo rozległą wiedzę przyrodniczą i leśną. Jego osiągnięcia i znaczenie w leśnictwie należy rozpatrywać w trzech obszarach, jako:

- organizatora szkolnictwa leśnego w Galicji,
- pracownika naukowego i popularyzatora leśnictwa,
- inicjatora i współtwórcy towarzystwa naukowego leśników.

Organizator szkolnictwa leśnego w Galicji

Dzięki Jego staraniom w latach 1871-1874 powstały prywatne Kursy Leśne w Szkole Politechnicznej we Lwowie, współfinansowane przez Galicyjskie Towarzystwo Gospodarcze. W 1874 r. przekształciły się one w Krajową Szkołę Gospodarstwa Lasowego. Henryk Strzelecki był inicjatorem i pierwszym dyrektorem tej naukowej placówki leśnej. Przez 18 lat kierował Szkołą i prowadził zajęcia dydaktyczne. Do 1892 r. Szkoła ta nie uzyskała statusu pełnej uczelni akademickiej z dwu powodów: niechęci rządu austriackiego, gdyż obawiano się konkurencji dla Hochschule für Bodenkultur w Wiedniu, zwanej również Akademią Ziemiańską, a także z powodu zbyt słabego poparcia dla takich starań ze strony wpływowego ziemiaństwa polskiego, którego część uważała wówczas, że leśnik nie musi mieć pełnego wykształcenia akademickiego, że wystarczające jest – jak byśmy to dzisiaj nazwali – wykształcenie na poziomie inżynierskim, licencjackim. Historia leśnictwa europejskiego zalicza utworzoną i kierowaną przez Henryka Strzeleckiego, Krajową Szkołę Gospodarstwa Lasowego, do znaczących instytucji oświatowych, o dużych zasługach dla kształcenia kadry zawodowych leśników Galicji. W 1999 r. w niepodległej Ukrainie obchodzono uroczyste 125-lecie utworzenia tej Szkoły i jednocześnie rozpoczęcia nauczania leśnictwa na poziomie wyższym w tym kraju. Uroczystości odbyły się z udziałem licznych delegacji zagranicznych, o czym szeroko informowała prasa leśna, w tym "IUFRO News" szkoda tylko, że z pomniejszeniem i niedocenieniem twórcy i dyrektora tej Szkoły – Henryka Strzeleckiego. W latach 1881 – 1893 Henryk Strzelecki był także docentem na Wydziale Inżynieryjnym Szkoły Politechnicznej we Lwowie, gdzie równolegle wykladał tzw. encyklopedię leśnictwa. Krajowa Szkoła Gospodarstwa Lasowego została przekształcona w Wyższą Szkołę Lasową, a następnie Wydział Rolno-Lasowy Politechniki Lwowskiej, Akademię Leśno-Techniczną, a obecnie jest to Ukraiński Państwowy Uniwersytet Leśno-Techniczny.

Pracownik naukowy i popularyzator leśnictwa

Ważnym nurtem działalności H. Strzeleckiego była praca naukowa oraz autorstwo bardzo licznych, często pionierskich, tak potrzebnych wówczas publikacji z różnych dziedzin leśnictwa, zwłaszcza z zakresu metod obliczania rozmiaru użytkowania lasu, rozpoznawania gatunków drewna, rozmieszczenia drzew w lasach Galicji. Przytoczę niektóre tytuły książek i rozpraw: *Las w stanie natury*, *Gospodarstwo lasowe*, *Przewodnik dla leśniczych*, *Klucz do rozpoznawania drewna ważniejszych drzew i krzewów leśnych*, *Znaczenie cięcia lasu w nauce i praktyce leśnictwa*, *O rozpoznawaniu drewna drzew leśnych krajowych*, *O kapitałach czynnych w gospodarstwie leśnym*, *O pielęgnowaniu gleb leśnych*, *Podział użytków leśnych*, *O przyrodniczym rozsiedleniu drzew leśnych w Galicji*, *O znaczeniu*

ekonomicznym lasów, *Lasy i leśnictwo w Galicji w stuleciu dziewiętnastym*. Wiele artykułów napisał do "Sylwana", wydawanego wtedy we Lwowie i noszącego podtytuł *Czasopismo miesięczne dla leśników i właścicieli ziemskich – organ Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego*. Najwięcej artykułów napisał w cyklu "Z teki starego praktyka".

Inicjator i współtwórca towarzystwa naukowego leśników

W 1882 r. we Lwowie zawiązał się z inicjatywy Henryka Strzeleckiego Komitet Organizacyjny, który powołał Galicyjskie Towarzystwo Leśne. Próby powołania trwałego towarzystwa leśników były podejmowane znacznie wcześniej, zawsze spotykały się ze sprzeciwem władz zaborczych. Dopiero ogólna liberalizacja stosunków w monarchii habsburskiej, jaka zapanowała w latach osiemdziesiątych XIX w., zaowocowała ożywieniem w Galicji działalności kulturalnej, politycznej i naukowej. Szansę tę wykorzystał Henryk Strzelecki liderując grupie świątłych leśników, powołując Szkołę Lasową, organizując towarzystwo leśne, wznawiając wydawanie "Sylwana". Galicyjskie Towarzystwo Leśne, do którego należeli polscy leśnicy z trzech zaborów, stało się później, po odzyskaniu niepodległości, organizacją ogólnopolską – która trwa, funkcjonuje do dzisiaj, od 120 lat współuczestnicząc w rozwoju leśnictwa i ochronie ojczystej przyrody. Henryk Strzelecki został pierwszym członkiem honorowym Towarzystwa oraz w 1900 r. uzyskał godność honorowego, dożywotniego wiceprezesa – jako wyraz głębokiego szacunku i uznania dla Niego. Pominęto w tych pierwszych nadanych tytułach i wyróżnieniach działającą w Towarzystwie arystokrację, co w ówczesnym duchu epoki było decyzją wyjątkową i odważną.

W uznaniu wielkich i różnorodnych zasług dla leśnictwa, w trakcie 26 Walnego Zgromadzenia Towarzystwa, jakie miało miejsce w dniach 9-11 października 1911 r. we Lwowie, w 10 lat po śmierci Henryka Strzeleckiego, na jego grobie – tu gdzie teraz stoimy odsonięto tablicę pamiątkową, ufundowaną ze składek członków Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego.

Pamiętamy, że na jubileuszowym 100. Zjeździe Polskiego Towarzystwa Leśnego, jaki miał miejsce w Poznaniu we wrześniu 2000 r. podjęliśmy uchwałę o renowacji grobu w 100. rocznicę śmierci H. Strzeleckiego. Podjęto takie działania, opłacone z dobrowolnych datków członków Towarzystwa. Renowację nagrobka ukończono jesienią 2001 r. Uważaliśmy i uważamy, że nasze Towarzystwo jest moralnie odpowiedzialne za pamięć o H. Strzeleckim i stan Jego grobu, który samo ufundowało przed 90 laty, mimo że znajduje się on obecnie poza granicami Polski. Dzisiaj, tutaj, chcę podziękować za pomoc w doprowadzeniu naszego postanowienia do końca, tym którzy w tym dziele pomagali: Dr Gerardowi Burzyńskiemu z PTL, Tadeuszowi Peszkowi z Federacji Polskich Organizacji na Ukrainie, Pani dyrektor Emilii Chmielowej, Panu Ryszardowi Turczynowskiemu ze Lwowa i wielu innym niewymienionym tu osobom za bezinteresowną pomoc w pracach na Ukrainie i w zbiorce pieniędzy w Polsce. Nie było to wcale przedsięwzięcie łatwe ze względów proceduralnych (zezwolenia na wykonanie prac od Zarządu Cmentarza Łyczakowskiego), organizacyjnych i utrudnionych sposobów komunikowania się i nadzoru nad bezpośrednimi wykonawcami prac konserwatorskich.

FOT. 1. Formowanie się pochodu przy bramie Cmentarza Łyczakowskiego, fot. R. Kulikowski
At the gates of the Łyczakowski Cemetery, photography by R. Kulikowski

FOT. 2. Uroczystość na Cmentarzu Łyczakowskim, fot. E. Dmyterko
Celebrations at the Łyczakowski Cemetery, photography by E. Dmyterko

FOT. 3. Członkowie delegacji PTL przy grobie Henryka Strzeleckiego, fot. E. Dmyterko
Delegates of Polish Forest Society at the tomb of Henryk Strzelecki, photography by E. Dmyterko

FOT. 4. Zwiedzanie Cmentarza Łyczakowskiego, złożenie kwiatów przy pomniku Powstania
Styczniowego przez delegację PTL, fot. E. Dmyterko
Visiting the Łyczakowski Cemetery, the delegates put down flowers at the January Uprising Monument,
photography by E. Dmyterko

FOT. 5. Zwiedzanie historycznego budynku Krajowej Szkoły Gospodarstwa Lasowego we Lwowie,
fot. E. Dmyterko

Visiting the historical building of the National School of Forestry in Lviv, photography by E. Dmyterko

FOT. 6. Lwów, Cmentarz Orłąt. Delegacja PTL, fot. R. Kulikowski
Lviv, Orłąt Cemetery. Delegates of the Polish Forest Society, photography by R. Kulikowski

FOT. 7. Zwiedzanie rezerwatu Łopatyńskiego, informacji udzielają leśnicy ukraińscy, fot. R. Kulikowski
Visiting Łopatyński Reserve, Ukrainian foresters, photography by R. Kulikowski

FOT. 8. Część delegacji w Żółkwi, fot. A. Kliczkowska
Members of the delegation in Żółkiew, photography by A. Kliczkowska

Chciałbym Wam wszystkim tu obecnym leśnikom polskim, członkom PTL, bardzo serdecznie podziękować za poświęcony czas, trud podróży, opłacenie pobytu we Lwowie, za reprezentowanie w tej uroczystości leśnictwa polskiego.

Leśnikom ukraińskim, działaczom Związku Leśników Ukrainy, bardzo serdecznie dziękuję za gościnę, jakiej tu doznaliśmy i za to, że są tu teraz z nami. Szczególnie dziękuję za udział w uroczystości władzom Związku Leśników Ukrainy z Kijowa i Lwowa, leśnikom z lwowskiej dyrekcji lasów państwowych. Miło nam, że jest tu grupa pracowników naukowych z Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Leśno-Technicznego.

Proszę pozwolić, że wyrażę pragnienie, aby miejsce wiecznego spoczynku wybitnego leśnika Henryka Strzeleckiego, a także Lwów – miasto, w którym powstało Galicyjskie Towarzystwo Leśne i które teraz tak dużo znaczy w leśnictwie ukraińskim – aby łączyło nas, zachęcało do współpracy leśników polskich i ukraińskich. Mamy tu wspólne korzenie, część wspólnej, często nietatwej historii, a być może przyszłe współdziałanie w jednoczącej się Europie. Chcemy się do tej łączności przyczyniać, przez wymianę grup leśników, ściślejsze kontakty, wymianę doświadczeń – niech to będą małe kroki, wkład leśników w polepszenie stosunków między naszymi narodami i państwami.

Następnie głos zabrał **prof. Stefan Arbatowski**, członek honorowy PTL, który powiedział:

Po wielu latach, które odeszły do przeszłości, ale nie odeszły w niepamięć, przybyliśmy na Cmentarz Łyczakowski we Lwowie, ażeby uczcić pamięć Profesora Henryka Strzeleckiego, człowieka wybitnego, genialnego leśnika, w setną rocznicę Jego śmierci. Zastugi Jego był łaskaw wymienić Pan Profesor Andrzej Grzywacz. Był twórcą Szkoły Lasowej we Lwowie, a także Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego – które zapoczątkowało powstanie Polskiego Towarzystwa Leśnego, jednego z najstarszych w Polsce towarzystw naukowych – znalazło się ono na krajowej i europejskiej liście stowarzyszeń wyższej użyteczności, a jego działalność statutowa prowadzona w ciągu stu dwudziestu lat – również w okresie zaborów i wojen światowych, jest nieustanną troską o dobro polskich lasów, ich rozwój i znaczenie dla Narodu.

Drogi Panie Profesorze, dzisiejszą uroczystą chwilę poniesiemy wraz z pamięcią o Panu do Polski jako wyraz braterskich i patriotycznych uczuć. Spoczywaj w pokoju.

W imieniu leśników ukraińskich głos zabrał wykładowca z Wydziału Leśnego Uniwersytetu, który przedstawił niektóre fakty z życiorysu Henryka Strzeleckiego, zapewnił również, że działalność i Jego dokonania są znane leśnikom we Lwowie i zachowywane we wdzięcznej pamięci. Po tym wystąpieniu nastąpiło złożenie wieńców z szarfami w barwach narodowych: biało-czerwonych oraz niebiesko-żółtych.

Po podniosłej uroczystości cała delegacja polska rozpoczęła zwiedzanie Cmentarza Łyczakowskiego. Złożyliśmy wiązanki kwiatów pod pomnikami Powstańców Listopadowych i Powstańców Styczniowych. Zapoznaliśmy się z historią powstania i odbudowy Cmentarza Orłąt Lwowskich, złożyliśmy kwiaty na płycie pamiątkowej. Obejrzeliśmy groby wielu znanych i zasłużonych dla nauki i kultury Polaków spoczywających na tym cmentarzu. Okazało się również, że spoczywają tu inni znani leśnicy, między innymi Emil Hołowkiewicz (którego grób wymaga także renowacji).

□ Skład osobowy delegacji Polskiego Towarzystwa Leśnego:

Mirosław Bejm, Stanisław Kułak, Andrzej Leonowicz, Jerzy Małyszko, Helena Puchała (Białystok), Walenty Gałach, Elżbieta Mielezczuk, Danuta Skoczeń, Tomasz Stępnowski (Cieszanów), Tadeusz Chodnik, Widzimir Grus, Stanisław Kowalczyk, Ryszard Kulikowski, Kazimierz Mąkosa, Janusz Mikoś, Ryszard Rassalski, Bronisław Szneider (Gdańsk), Zdzisław Bąk, Alojzy Dworszczak, Ilona Dworszczak, Krzysztof Gracyalny, Jarosław Jończyk, Tadeusz Norman (Katowice), Józef Barszcz, Stanisław Niemtur (Kraków), Michał Perz, Adam Polski, Wiesław Wiącek (Lublin), Paweł Domagalski (Łódź), Jacek Liziniewicz, Franciszek Rynarzewski (Płock), Danuta Czekąła, Leonard Kostka, Stanisław Przybylski (Olsztyn), Stanisław Bogusławski, Krzysztof Bojek, Grzegorz Drela, Piotr Kacprzak, Wiesław Wlazło (Radom), Maria Brzozowska, Ireneusz Kiryk, Anna Osuchowska, Piotr Pietkun (Szczecin), Edward Bielewicz, Jan Nowak, Jerzy Pilzek, Bolesław Wiśniowski, Marek Zalewski (Szczecinek), Henryk Pargieła, Władysław Ścibisz, Wojciech Ścisło, Józef Wachnicki (Oddział Świętokrzyski), Benedykt Bonk, Zygmunt Krzemień, Jacek Krzyżanowski, Ewa Lipska-Wszółczyk, Stanisław Miłkowski, Krzysztof Synakiewicz (Toruń), Stefan Arbatowski, Gerard Burzyński, Elżbieta Dmyterko, Ryszard Fuksiewicz, Jan Głaz, Andrzej Grzywacz, Władysław Kantorowicz, Anna Kliczkowska, Anna Kłoskowska, Leszek Lubczyński, Piotr Lutyk, Gustaw Matuszewski, Jolanta Rodziejewicz, Barbara Sikora, Adam Szempliński, Jan Tyszka (Warszawa), Jan Ceitel, Jerzy Flisykowski, Iwo Gałęcki, Piotr Grygier, Dariusz Gwiazdowicz, Tomasz Paul, Elżbieta Rozmiarek, Halina Sidor, Maria Szelağ, Zbigniew Szelağ (Oddział Wielkopolski), Zyta Bałazy, Michał Lewcio, Janina Szymańska, Józef Szymański (Wrocław), Leszek Banach, Maciej Taborski, Wojciech Wendowski (Zielona Góra).

Przewodniczącym delegacji był prezes Zarządu Głównego PTL prof. dr hab. Andrzej Grzywacz, a organizatorem pobytu na Ukrainie dr inż. Gerard Burzyński.

W zgodnej opinii naszej delegacji, wizyta była bardzo potrzebna i udana. Dobrze się stało, że został odnowiony grób Henryka Strzeleckiego, że w uroczystościach wzięli udział leśnicy ukraińscy, że przełamana została pewna "początkowa rezerwa" wynikająca z obustronnej pamięci trudnej historii sąsiedztwa naszych narodów. Wizyta nie była łatwa, tym bardziej cieszy jej efekt – nawiązania kontaktów, potwierdzenia chęci współpracy między Związkiem Leśników Ukrainy a Polskim Towarzystwem Leśnym, umowa o wymianie grup, zapewnienie o dalszej opiece nad grobem H. Strzeleckiego przez stronę ukraińską.

Był także poczęstunek w Radziechowskim Nadleśnictwie, toasty i wspólne śpiewy.